

Ukraine, *VVR Ukrainy*, vol. 30,

7. Matviychuk A. (2008), "The main ways of interaction of NGOs with the state", *Suchasna ukraińska polityka. Polityky i politolohy pro neï*, vol. 13, pp. 214-223.
8. Spivak D. P. (2011), "Forms of interaction between state and civil society (political and legal analysis)", *Visnyk SevNTU: zb. nauk. pr. Seriya: Politolohiya*, vol.123, pp. 158-161.
9. National Institute for Strategic Studies (2010), "Interaction between public authorities and civil society policy brief", available at: // [http // ww.niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua).

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК:351

Дорошенко В.С.,
к.і.н., д-р економіки,
Українська академія наук

СЕРЕДНІЙ КЛАС ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Стаття присвячена розкриттю положення, значення та ролі середнього класу у сьогодняшньому соціумі, який має стати динамічною силою нових якісних змін у державі, покликаний запропонувати суспільству цивілізовані стандарти життя і вести інших за собою.

Ключові слова: середній клас, якісні зміни у державі, цивілізаційні стандарти, стратегічне завдання державного управління, конструктивна співпраця політичних сил.

Аннотация. Статья посвящена раскрытию положения, значения и роли среднего класса в современном социуме, который должен стать динамической силой новых качественных изменений в государстве, призван предложить обществу цивилизационные стандарты жизни и вести других за собой.

Ключевые слова: средний класс, качественные изменения в государстве, цивилизационные стандарты, стратегическая задача государственного управления, конструктивное сотрудничество политических сил.

Annotation. The article is devoted, to revealing status significance and role of a middle class in a modern society, which is to become a dynamic force of a the new qualitative changes in the state is to propose civilized standarts of life and lead the rest to follow lum.

Key words: medium class, qualitative changes in the slate, civilized stan darts, strategic task of state management, constructive cooperation of political forces.

Аналіз останніх досліджень. Дана проблематика розглядається в роботах В. Андрущенка, В. Котигоренка, М. Михальченка, Ю. Мешкова, Ф. Рудича та інш. Всі вони зробили певний вклад в дослідження вищезазначеної теми. Однак вона потребує подальшого осмислення.

Мета статті – висвітити статус, потенціал та суспільне значення середнього класу в сучасному державному будівництві України.

Постановка проблеми. Політичні, економічні та соціокультурні реалії нашого часу характеризуються якісно новим комплексом технологічних та культурних інновацій, що детермінують людські взаємовідносини, бачення особою свого місця у світі. Сучасний європеець чи американець упевнений

у тому, що основою його діяльності має бути особиста відповідальність за розвиток й удосконалення як усього суспільства, так і кожного окремого його члена. І якраз через це особа і має змогу отримувати належну кількість матеріальних і культурних благ сучасної цивілізації незалежно від свого соціального статусу та економічного становища.

Звідси вимога і водночас ознака постмодерну, постіндустріалізму, або інформаційного суспільства – бути соціальним середовищем і передумовою для самореалізації особистості і розкриття її творчого потенціалу.

Тут ми підходимо до сучасного розуміння суспільства як суспільства громадянського, в якому головним суб'єктом є громадянин як автономна особа, що усвідомлює себе вільним членом суспільства, має право вибору форм і видів трудової діяльності, наділена правами і свободами, усвідомлює особисту відповідальність перед суспільством і захищена законом. Це суспільство ґрунтується на багатоманітності форм власності – тут, у співвідношенні праці і різних форм власності, закладена можливість для кожного створити гідний стандарт життя. Переважання у суспільстві середнього класу – людей з таким стандартом життя – свідчення того, що громадянське суспільство сформоване і функціонує.

Визначаючи гуманістичні підвалини соціальної бази, слід зосередити увагу не на майнових відносинах, а на соціально-психологічних якостях людини: внутрішній незалежності, схильності до творчості, ініціативності, здатності до нестандартних продуктивних рішень. Це – комплекс особистості, яка «сама себе зробила» або ж діє в цьому напрямі. Такі особистості становлять основу так званого середнього класу, який ще тільки формується, а мав би складати вагому частину населення України. Головний критерій, прийнятий сьогодні у світі для визначення середнього класу, – це духовні якості людей, цінності і правила, котрі для них не є другорядними, поряд з цінностями матеріального характеру. У концептуальному розумінні ми надаємо перевагу середньому класу як феномену самоідентифікації людини. Тому до цього класу зараховуємо не тільки представників дрібного та середнього підприємництва, а й верстви масових інтелектуальних професій (освітян, медиків, науковців, винахідників, працівників культури), зростаюче коло спеціалістів, пов'язаних із інформаційними технологіями.

Сучасний середній клас, озброєний передовими технологіями та знаннями, є авангардом постіндустріального суспільства. Він – мобільний, але разом з тим є запорукою соціальної стабільності, важливою проміжною ланкою між великим бізнесом і соціально малозабезпеченими верствами населення. Середній клас не може жити одним днем. Його доля – самому вибудувувати своє майбутнє, обіймати історично належне йому центристське місце і рушійну силу у суспільному розвитку. Сьогодні ця частина суспільства відстоює своє право на життя. Вона має використовувати в собі невизначеність у будь-яких різновидах: – політичну, економічну,

духовну і, особливо, світоглядну та інформаційну. Цьому класові притаманний нестримний пошук думки, покликання до подвижницької праці, прагнення формувати себе як активного суспільного зразка. Поєднання традиційності та революційності, характерне для середнього класу, має стати динамічною силою нових якісних змін в українському суспільстві. Представники цієї верстви покликані ставити перед собою конструктивні цілі і оволодівати практичними методами їх досягнення; пропонувати суспільству нові стандарти життя і вести інших за собою. Задля цього середній клас має бути гідно представлений у владі як виразник інтересів усього народу.

Його лідерами можуть бути лише авторитетні люди; шановані, порядні і принципові патріоти, здатні високопрофесійно вирішувати нагальні завдання в інтересах широких верств суспільства. Їм мають бути притаманні висока громадянська свідомість і повага до інших, об'єктивна виваженість у рішеннях і дієва відповідальність за прийняті рішення та здійснені вчинки; їхній стиль життя – солідарність вільних особистостей, життя без корумпованості, подвійних стандартів, казенщини, кумівства та інших принад «хворого» суспільства.

Формування середнього класу має стати стратегічним завданням державного управління соціальною сферою, в цілому суспільством. Оскільки населення України збідніло у своїй абсолютній більшості, то без подолання цього негативного явища не може бути і мови про формування середнього класу. Але, як вважають українські соціологи, подолання бідності – це лише передумова, а не формування середнього класу. Останній – не просто заможний, благополучний, такий, що відбувся. Головне, що середній клас вирізняється мотивацією на творчий характер і зміст праці, її суспільну значущість.

Як показує досвід більшості успішних країн, якщо його співставити з умовами України, формування середнього класу у нас має бути відображене у таких засобах (заходах) державного управління, як: зниження податкового тягаря, всебічна (фінансово-кредитна, інформаційна, правова і т.п.) підтримка, орієнтація на формування у складі середнього класу групи, пов'язаної з інформаційними технологіями, активне стимулювання громадської активності середнього класу з тим, щоб змусити саму державу перейти від декларацій на його підтримку до практичної роботи у цьому плані.

Звідси аксіоматична теза про те, що всі громадяни – це представники середнього класу і одразу такими стати не можуть. Окрім економічно-соціальних підстав у становленні цієї верстви виняткову роль мають зіграти лідери – високоавторитетні у духовному, моральному та інтелектуальному сенсі люди. На жаль, через відсутність таких зразків у нас їх місце займають представники грошовитої еліти – розбещеної, цинічної, із ганебними рисами феодального (ієрархічного) мислення та

діяння (чину), на чільному місці у якої – корисливі інтереси, прагнення особистої наживи і нестримний дух споживацтва, а не творення [3].

Основним принципом діяльності в інформаційному просторі сучасного соціуму є свобода вираження поглядів, свобода поширення інформації та право її отримання. Це основа демократичного суспільства, його фундаментальна підвалина. Проте свобода слова та право рівного доступу громадян до інформації не можуть і не повинні принижувати честь та гідність особи, навпаки, їх моральний обов'язок – боротися з розповсюдженням недостовірних відомостей, наклепницьких звинувачень.

Як приклад конкретних дій на цьому напрямі можна було використати:

- конструктивну співпрацю політичних сил на засадах ідеологічного плюралізму;

- організацію і стимулювання аналітиків для дослідження соціально-політичного становища України з використанням новітніх соціологічних технологій;

- співпрацю держави з науковим середовищем країни, спрямування (з боку держави) інтелектуальних зусиль на розроблення конкретних національних програм розвитку, сформованих на основі життєвих інтересів народу із залученням до обговорення цих програм представників різних політичних течій та напрямів; а також «переведенням» цих програм у конкретні управлінські рішення на всіх рівнях – від уряду до органу місцевого самоврядування;

- розширення мережі громадських приймалень та інших неприбуткових структур, які надають консультації, правову допомогу, разом з громадським активом проводять акції Добра та Милосердя, спрямовані на соціальну підтримку та соціальний захист населення.

У науковій літературі, публіцистиці, офіційних виступах керівників держави і громадській думці найпоширенішою є теза про кризу, яка охопила всі сфери суспільного життя України і з якою наша держава ніяк не може впоратися [4]. А тим часом суспільна думка зовсім не помічає, що джерела системної кризи знаходяться не тільки і не стільки у сфері економіки, а значно глибше – у структурі відносин між державою і суспільством, зумовленій високою дистанцією влади від народу, низьким рівнем довіри до неї. Відсутність повноцінного громадянського суспільства – справжня основа кризових явищ [5].

Сучасне українське суспільство по суті є квазігромадянським, оскільки його структури та інститути наділені лише формальними ознаками громадянського суспільства і не виконують його основних функцій, а саме: не забезпечують зворотного зв'язку (комунікацій) з державою, не впливають на неї та не сприяють конструктивній суспільній координації. Те, що соціальні інститути громадянського суспільства лише формуються, значно послаблює потенціал соціального капіталу, який, подібно до інших форм капіталу (фінансовий, економічний, людський

тощо), теж продуктивний. Його значення полягає в тому, що він створює простір довіри, тобто необхідні умови для ефективної соціальної комунікації, а відтак і для ефективного управління суспільством. Які б новітні технічні засоби не використовувалися в сучасному менеджменті, вирішальна роль завжди буде належати людському фактору: компетентності, відповідальності і готовності служити загальному благу з боку суб'єкта управління (влади) і, відповідно, довіри до влади з боку громадян.

Доречним буде навести результати одного дослідження, проведеного кілька років тому у 84 країнах і фінансованого Світовим банком. Метою дослідження було з'ясувати, які фактори найбільше впливають на розвиток країни (на частку валового доходу на душу населення). Виявилось, що рівень інфляції, стан справляння податків, відкритість для зовнішньої торгівлі мають вдвічі слабший вплив, ніж дотримання закону, ризик експропріації, недотримання урядом своїх зобов'язань, рівень корупції, якість управління [6; 187].

Тому варто ще раз наголосити: держава – головний суб'єкт суспільного управління покликана забезпечувати оптимальні умови для реалізації кожним своєї життєвої програми. Тим самим об'єктивно розширюватиметься неполітична сфера, де громадяни задовольняють свої потреби без втручання держави або на основі, передбаченій законом (сімейні, родинні відносини, підприємництво, громадська діяльність тощо). Через це розбудова громадянського суспільства є одним з найважливіших стратегічних пріоритетів України і водночас програмним завданням єдиного процесу становлення правової держави.

Виклад основного матеріалу. Вище уже йшлося про взаємозв'язок цих процесів, а саме: про те, що громадянське суспільство створює передумови для становлення правової держави, а вона, своєю чергою, має захищати свободу дій громадян від свавілля влади. Не випадково у контексті термінологічного трактування наголос робиться на тому, що у сформованому громадянському суспільстві люди діють – під захистом правової держави – «як суб'єкти приватноправових відносин, суб'єкти приватного права, носії приватних інтересів» [7; 10].

Саме тому визначаючи стратегічні пріоритети розвитку українського суспільства, держава – а це її і тільки її призначення – має зосереджувати свої зусилля на напрямках, де її роль незамінна, – це розвиток загальної інфраструктури, освіти, науки. Якщо конкретизувати цю позицію, то вона полягає у першочерговому і неодмінному дотриманні державою так званих «золотих правил», тобто: стабільне і передбачуване законодавство, гнучка структура економіки, стимулювання приватних заощаджень і внутрішніх інвестицій, розширення експорту одночасно із залученням іноземних інвестицій, спрямування інвестицій до традиційної й технологічної інфраструктури, поліпшення управління та адміністрування, гармонійність зарплати, продуктивності праці та податків, постійне й обов'язкове

зменшення розриву між мінімальною і максимальною зарплатнею, зміцнення середнього класу.

Якщо ж говорити про модернізацію як реалізацію стратегії відтворення і розвитку людини, то мова має йти про модернізацію двох частин народу – його кращої, відбірної групи, іменованої елітою, і решти населення. Насамперед відзначимо, що в Україні критеріями віднесення до «еліти» є посада і гроші. Духовна ж еліта або взагалі не затребувана, або відіграє другорядну роль. Насправді ж еліта, яка є в кожному здоровому, демократичному суспільстві, – це група людей, яка краще, ніж будь-яка інша група, виконує певні соціальні функції, а саме: пізнання світу, державне керування і безпека, економіка і бізнес, кваліфіковане виконання роботи за фахом. Звідси чотири головні групи еліти: духовна (інтелектуальна), політична, підприємницька та професійна [8; 250].

Кожна професійна, соціальна, політична групи є частиною населення. І якщо в його загальній масі зростає кількість малоосвічених, політично пасивних, морально нестійких, малозабезпечених громадян, то відповідно падає і якість усіх еліт.

Загально визнано, що приналежність до еліти в нормальній суспільній ситуації визначається особистісними якостями. Це насамперед лідери, здатні бути статусним і моральним прикладом для громадян, викликати повагу до своєї діяльності і до себе. У таких умовах зберігається дистанція між елітою і масами, але немає нездоланного розколу. На жаль, в Україні сформувалася «еліта», яка ні своєю компетенцією, ні інтелектом, ні здатністю освоювати новітні досягнення, ні способом життя, відповідним до норм людського співжиття, не здатна кваліфіковано і морально виконувати свою роботу. (В літературі «еліта» такого гатунку називається псевдо-елітою).

Принагідно зауважимо, що слово «еліта» взято нами в лапки не випадково. Адже до цього про шарку сьогодні в Україні зазвичай відносять передусім еліту політичну, управлінську, представники якої у нашому повсякденному житті сприймаються далеко не в початковому аристократичному значенні найкращої, авторитетної частини суспільства, хранителів і творців традицій і цінностей українського народу. Характеристика будь-якого як «елітарного» насправді означає сьогодні у нашій державі не стільки його якість, скільки його недоступність іншим людям, «широким масам», як наприклад, «елітна школа», «елітний товар», «елітний будинок» тощо.

Натомість малопрестижні товари та послуги, як іронічно зауважує соціолог позначені у нас як «соціальні», і це не випадковість чи обмовка [9; 187]. Адже «соціальний» – це означає далеко не високий соціальний статус особи, а швидше назвисько бідної людини, і соціальне забезпечення – ідеал суспільства загального добробуту – у нас сприймається як приниження, а не поцінування.

Проглядається прямий зв'язок між матеріальним становищем населення і демографічними показниками народжуваності. З кожною новонародженою дитиною індекс нестатків родини подвоюється. (Узаконена, але не завжди повністю і своєчасно реалізована допомога сім'ям, де з'являються діти, принципово не змінює ситуацію). Бідні верстви населення поповнюються головним чином за рахунок сімей з трьома і більше дітьми, з немічними утриманцями, а також матерів-одиначок. Скорочення народжуваності, зростання смертності, погіршення харчування, недоступна вартість медичного обслуговування належать до головних причин помітного зменшення чисельності населення України, його старіння.

Висновки. Постає винятково важливе стратегічне завдання: відтворити історичну пам'ять народу, передати її молоді; акцентувати увагу на інтеграційних традиціях народної свідомості; сформувати науково-об'єктивний та політично неупереджений світогляд; реалістично оцінивши свої можливості і звірившись із віковичними прагненнями народу, зробити прорив у майбутнє.

Формування нової державної влади – процес тривалий і болісний. Зокрема, владну кар'єру сьогодні переважно забезпечують не особисті якості людини, а передусім належність до тієї чи іншої партії, клану або «земляцтва».

Треба вже сьогодні формувати, готувати кадри нової політичної генерації – активних діячів з державницьким мисленням, спроможних повноцінно здійснювати функції влади й управління. Відкриваючи дорогу молодим, важливо все ж віддавати перевагу якостям соціальної зрілості, зважаючи, що споконвіків загалом керували старійшини з притаманними їм розважливостю, волею і мудрістю.

Використані джерела інформації:

1. Козловски П. Общество и государство: неизбежный дуализм / П. Козловски, пер. с нем. – М. : Республика, 1988. – 214 с.
2. Цит. За: Воронов І. Виклик «Левіафану» / І. Воронов // Монографія. – К. : Генеза, 2007. – 400 с.
3. Див.: Особистість, суспільство, держава: розуміння свободи і відповідальності: Матеріали XII науково-практичної конференції. – К. : ВНЗ, Національна академія управління, 2012. – 428 с.; Медведева И. Я., Шишева Т. Л. Новое время – новые дети. – <http://vivovoco-ral.ru/PAPERS/A2ARM/NOVCJNT.HTM>.
4. Див.: Михальченко М., Андрущенко В. Україна розділена в собі: від Леонідії до Вікторії. Т 2 / М. Михальченко, В. Андрущенко. – К. : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса, НАН України, 2008. – 490 с.; Т. 2. – К. : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса, НАН України, 2008. – 458 с.; Тульчинский Г. Л. Кризис как потенциал и ресурс / Г. Л. Тульчинский // Философские науки. – 2009. – № 2. – С. 68–77.
5. Див.: Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф. М. Рудича. – К. : Парламентське видавництво, 2006. – 412 с.; Пасісниченко В. Громадянське суспільство: сучасні дебати та їх соціологічні імплікації / В. Пасісниченко // Методологія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2010. – Вип. 16. – С. 45–49; Филин В. И. Истоки кризиса – не в экономике / В. И. Филин // Философские науки. – 2009. – № 2. – С.

- 57–61; Аузан А. Общественный договор и гражданское общество / А. Аузан // Лекция. 24 янв. 2005 г. / www.polit.ru.
6. Мешков Юрій. Пострадянське суспільство і Нове Середньовіччя / Юрій Мешков // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3. – С. 183–193.
7. Дождев Д. В. Римское частное право / Д. В. Дождев // Учебник для вузов. – М. : Республика, 1996. – 387 с.
8. Шедяков В. Стратегічне управління модернізацією країни: межі, можливості, оптимізація впливів / В. Шедяков // Політичний менеджмент. – 20011. – С. 38–48; Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НДІСД, 2001. – 432 с.; Лібанова Е. М. Модернізація України в контексті соціальних викликів / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 1(15). – С. 24–37; Бойко Ю. Проблемы процесса социальной модернизации / Ю.Бойко // Обозреватель. – 2997. – № 10. – С. 17–24.
9. Мешков Юрій. Пострадянське суспільство і Нове Середньовіччя / Юрій Мешков // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3. – С. 183–193.
10. Медведєва І. Я., Шишова Т. Л. Цит. Праця [Електронний ресурс.]
11. Рябчук Микола. Постколоніальний синдром. Спостереження / М. Рябчук. – К. : «К.І.С», 2001. – 240 с.
12. Котигоренко В. О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні / В. О. Котигоренко. – К. : Світогляд, 2004. – 722 с.; Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Л. Нагорна. – К. : ПЕНД, 2003. – 237 с.; Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / За ред. О. В. Позняка. – Умань, 2007. – 276 с.
13. Див.: Горелов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Цивілізаційна історія України / М. Є. Горелов, О. П. Моця, О. О. Рафальський. – К. : ТОВ УВПК «Екс об», 2005. – 632 с.
14. Білінський В. Б. Країна Моксель, або Московія / В. В. Білінський / Роман-дослідження. Книга 1. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2009. – 376 с.
15. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / М. І. Михальченко. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2004. – 488 с.; Рябчук Микола. Дилеми українського Фауста. Громадянське суспільство і «розбудова держави» / М. Рябчук. – К. : Критика, 2000. – 272 с.

Науковий керівник: Жовнірчик Я. Ф., д. держ. упр.

УДК 141.1+303.042+353

Ільницька Л.В.
канд. філос. наук

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ФУНКЦІОНАЛЬНО- ЗМІСТОВОГО РІВНЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Анотація. Досліджено формування організаційної структури функціонально-змістовного рівня у просторі соціально-економічних відносин.

Ключові слова: управління організаціями, збалансована структура контролюючого винайдення спрямованих загальних дій, функціонально-змістовний рівень управлінських рішень, організаційна структура управління об'єктом соціально-економічної діяльності.